

OVOCNÉ STROMY V KRAJINĚ

Použití ovocných stromů v krajině

- Sady produkční
- Sady extenzivní
- Aleje ovocných stromů u cest a na mezích
- Významné solitéry a chráněné ovocné stromy.
- Historické zahrady a štěpnice
- Zahrady u sídel.

STRUČNÁ HISTORIE OVOCNÁŘSTVÍ

Pravěk – sběr plodů planých rostlin (Jabloň lesní, hrušeň, třešeň ptačí, jeřáb, líska, tis, maliny, ostružiníky, borůvky, brusinky, klikva, šicha, lesní jahody).

Neolit – Počátek usedlého zemědělství – sběr, uvolňování prostoru pro ovocné dřeviny, selekce lepších jedinců.

Starověk – cílené pěstování ovocných dřevin, přicházejí nové druhy z oblastí Kavkazu a předního východu, vznikají první kříženci a jejich selekce, které se množí roubováním.

Raný středověk – doložena řada druhů ze selekcí i křížení, zejména v klášterních zahradách a panovnických dvorech a jejich šíření po Evropě.

Vrcholný středověk – první doložené odrůdy s názvy, některé jsou známy dodnes.

(npř. Švestky Karlátka, některé hrušně- Špinka, Muškatelka, Jakubka a jabloně (Panenské,)

Přicházejí nové druhy ovocných dřevin, zejména z východu i z jihozápadu (meruňky, broskve, mandloně, ořešáky, moruše, renklódy). Vznikají sady a vinice na okrajích měst a podhradích.

STRUČNÁ HISTORIE OVOCNÁŘSTVÍ V EVROPĚ

16. – 17.stol. - Dováženy jsou ovocné druhy i z jiných kontinentů, hlavně ze severní Ameriky a východní Asie – další možnosti křížení a šlechtění. Výsadby alejí u cest.

18. – 19.stol. – značné pokroky ve šlechtění, vznikají první profesní sdružení ovocnářů a první šlechtitelské stanice. Vznikají také první velké produkční sady a plantáže.

20. stol. – Nové postupy v cíleném šlechtění na mrazuvzdornost, rezistenci k patogenům, uplatnění genového inženýrství. Pronikají další ovocné dřeviny ze světa, které nacházejí uplatnění zpočátku u malopěstitelů, (Aktinidie, borůvka chocholičnatá, tomely, pekan, hikan, moďoul, muchovník, jedlé hlohy). Některé naopak jsou obnovovány (mišpule, oskeruše, dřín, kdouloň, morušovník).

JABLONĚ

Jabloně:

- Použitelné od nížin do podhorského stupně na neutrálních až slabě kyselých substrátech.
- Náročné na výchovný a udržovací řez, zejména některé odrůdy.
- Velká náchylnost k houbovým chorobám na listech i ve dřevě.
- Velké množství specializovaných škůdců – herbivorů.
- Pro výsadby v krajině jsou vzhledem k využití vhodné vzrůstné odrůdy s menšími pevnými plody.
- Životnost stromů závisí na volbě odrůdy a odnože, u jabloní (40 – 80 let), ošetřované solitérní stromy až 150let.

Staré osvědčené odrůdy s menšími pevnými plody, které lze sklízet střásáním jsou výhodné pro moštárny i jiné průmyslové zpracování. (npř. Jadernička moravská, Strýmka, Česká pochoutka, Jeptiška).

HRUŠNĚ

Hrušně

- Náročné na úživné prostředí, hluboké půdy a vláhu.
- Vhodné od nížin do pahorkatin, v podhorském stupni jen některé odrůdy.
- Rozmanitý habitus i rozměry podle odrůd (s úzkou vysokou i širokou korunou,).
- Náročné na výchovný řez, na udržovací řez méně, než jabloň. Dobře snáší i radikální redukci koruny.
- Dlouhověká, podle odrůd a podnoží – 60 - 150 let., ošetřované solitérní stromy až 250 let.
- Na houbové choroby ve dřevě odolnější, jediná pro hrušeň nebezpečná houba – sírovec.
- Od 90 let často napadená dvoubytnou rzí *Gymnosporangium sabinae*. V neudržovaných příměstských zahradách i spálou růžokvětých (*Erwinia*).

HRUŠEŇ – UKÁZKY SOLITÉRNÍCH STROMŮ

Největší hrušeň v Evropě (Belgie)

Solitér na louce – cv. Pastornice

Hrušeň – největší v ČR

Mladé hrušně v produkčním sadu

TŘEŠEŇ

TŘEŠNĚ

- Třešně mají pro svou nenáročnost velký rozsah použití v krajině. Možno vysazovat od nížin až do horského stupně a to i na kyselejších substrátech.
- Jsou to mohutné stromy z širokou korunou, rychle rostoucí, životnost třešně je střední, 50 – 80 let , ošetřované solitéry i přes 100 let.
- Stromy jsou náročné na výchovný řez, včasné zapěstování korun, na udržovací řez už méně.
- Starší třešně jsou náchylné k houbovým infekcím ve dřevě, zejména od velkých řezných ran na kmenech. Z dřevokazných hub jsou pro třešně zejména nebezpečné – sírovec , outkovka pestrá, ohňovec ovocný.
- Nevýhodou je i silné opakované napadení škůdci (mšice, pilatka, vrtule, lýkohub slivoňový). Plody jsou většinou napadené a nezájem o ovoce přispívá k jejich šíření. V posledním desetiletí stoupá napadení moniliovou spálou.

Třešeň v extenzivním sadu

Jeřáb oskeruše (*Sorbus domestica*) pod Radobýlem u Litoměřic

JEŘÁB OSKERUŠE (*Sorbus domestica*)

- Vhodný jen do nížin a pahorkatin termofytika. Rozšířen jen v oblasti Českého středohoří a jižní Moravy. V posledních letech stále častěji vysazován jako alejový strom.
- Středně velký až mohutný strom, dosahuje výšky i přes 20m . Je dlouhověká, solitérní ošetřované stromy se dožívají až 250 let.
- U výsadeb nutno provádět výchovný řez, (u bujných mladých stromů bývají časté tlakové srůsty terminálů). Později přirozeně vytváří širokou klenutou korunu s minimálními nároky na další ošetřování.
- Ve dřevě poměrně trvanlivá, obdobně, jako u hrušní.

Ořešák královský (*Juglans regia*)

Kmen starého ořešáku

OŘEŠÁK KRÁLOVSKÝ

- Vhodný do nížin a pahorkatin do úživných stanovišť s hlubokou lehčí půdou, i do suchých oblastí. Nevhodný do kyselých a podmáčených půd.
- Na exponovaných stanovištích a ve vyšších polohách může namrzat a mít mrazové trhliny v kmeni.
- Strom je střední až velký, se širokou korunou, může dorůstat výšky až 20m. Životnost výsadeb v krajině je 60 – 100 let, podle podmínek. Solitérní stromy v termofytiku i 200let.
- Ořešáky jsou náročné na výchovný řez - včasné zapěstování korun, vzrostlé stromy už méně. Trpí silným jarním mízotokem z ran, proto se prořezy ořešáků provádějí ve vegetační době (nejlépe červen – srpen)
- Nevýhodou je vysoká náchylnost k napadení dřevokaznou houbou, proto je nutno včas řezat tenčí větve, než později silné. Pro ořešáky jsou nebezpečné zejména choroš šupinatý, rezavec štětinatý, hlíva, na slabých větvích hlívenka.

**Ořešák královský – porosty na svazích Ferganské kotliny.
Přírodní ořešákové lesy osidlují vápencová aluvia a spraše.**

Ořešák královský (*Juglans regia*)

Plané ořešáky u Fergany

**Ořešáky poskytují
zvláště cenné dřevo
zejména pro
umělecká řemesla.**

OVOCNÉ STROMY V KRAJINĚ

Extenzivní sad je vhodný doplněk pastevních chovů ovcí a koz.

Jabloňový sad na Ukrajině. Prořez omezen na odstraňování jen suchých větví.

Jabloňový sad na Ukrajině

Pro alejové výsadby ovocných stromů jsou vždy lepší stromy balové, nebo kontejnerované, střední velikosti.

Důkladně zajištěná výsadba stromků proti zvěři.

Ochrana proti zvěři

Nové výsadby ovocných alejí jsou dotovány, ale o produkci není zájem.

Nízké výkupní ceny ovoce jsou jednou z příčin, že stromy jsou později zanedbávány.

Jabloňová alej u Poličky

Jiné netradiční ovocné dřeviny:

Dřín (*Cornus mas*) v květu

Mišpule – *Mespilus germanica*

Muchovník (*Amelanchier lamarkii*)

Tomel viržinský
(*Diospyros*
***virginiana*)**

Možná perspektivní
ovoce do teplých
oblastí

**Broskvoně, renklódy a
meruňky nejsou
vzhledem k náročnosti
na ošetřování
do krajiny vhodné.**

OVOCNÉ STROMY TROPŮ A SUBTROPŮ

